

**MUQANNA VA ABU MUSLIM QO'ZG'OLONLARINING AHAMIYATLI
TOMONLARI**

Xayrullayev Umidjon

Osiyo xalqaro universiteti "Tarix va filologiya" kafedrası o'qituvchisi

Qazoqova Sabina Ma'mur qizi

1-T-24 guruh talabasi

Annotatsiya: VIII asr boshlarida arablar butun Movorounnahrni zabt etishga kirishdilar. Movorounnahrda bu davrda bir qator hokimliklar mavjud bo'lib ular G'arbiy turk xoqonining umumiy boshqaruvi ostida edi. Xalifalik hokimiyatiga ummaviylar kelganidan so'ng butun Movorunnahr arablar tomonidan egallandi. Keyinchalik arab xalifaligi olib borgan siyosat tufayli o'lkada bir nechta qo'zg'olonlar sodir bo'ldi.

Kalit so'zlar: Qora kiyimlilar, Oq kiyimlilar, mazdakiylik, ummaviylar, abbosiylar, xiroj, Som, sarroj, gumashta

VIII asr o'rtalariga kelib xalifalikda ummaviylarga qarshi norozilik to'liqini avj olib ketadi. Ularning qo'pol siyosatdan mazlum xalqlar, arab aholisi hamda mulkdorlar tabaqasi norozi bo'lgan. Ummaviylarga qarshi umumiy norozilik Xalifa Marvon II (744-750) davrida kuchayib ketdi. Abbosiylar (payg'ambarimiz Muhammad s.a.v ning amakivachchasi sahoba Qusam ibn Abbosning avlodlari) Movorounnahrda turli targ'ibotchilarni yubora boshladi. Ulardan biri Abu Muslim (Abdurahmon ibn Muslim) bo'lib Xuroson (Iroq) ning Kufa shahri Savad qishlog'i yaqinidagi Xutarniy degan joyda dunyoga kelgan. Yoshligida boy kishining qo'lida gumashta bo'lib ishlagan so'ngra sarrojlilik (egar-jabduq yasovchi hunarmand) qilgan¹. 747-yil ummaviylarga qarshi harakatga rahbarlik qilish uchun Marv vohasiga yuborilgan. U Safizanj, Mohuvon va Shavvol qishloqlarni qarorgohga aylantirib, xalifalikka qarshi tashviqot olib boradi. Abu Muslim Shavval qishlog'ida qullar uchun maxsus joy qilib ularga Dovud ismli targ'ibotchini rahbar etib tayinlaydi. Qo'zg'olonchilar timqora rangada bo'lib, bu abbosiylarning timsoli sanalgan². 749-yilda qo'zg'olon g'alaba bilan yakunlangan. Ummaviylar sulolasi hokimiyatdan ketib o'rniga Abbosiylar sulolasi xalifaliokni boshqara boshlaydi va Abul Abbos saffox taxtga keladi. Abu Muslim 750-yilda Xuroson va Movorounnahr noibi etib tayin etiladi. Abbosiylar hokimiyatni egallasa ham mehnatkash aholi hayotida sezilarli o'zgarish bo'lmaydi. Aholi o'rtasida abbosiylarga qarshi qo'zg'olon ko'tarish kayfiyati paydo bo'ladi. 750-yilda Buxoroda

¹ F.Sultonov, F.Bozorboyev. O'rta asrlar tarixi (O'zbekiston tarixi). T.:2007 y 70-b

² F.Sultonov, F.Bozorboyev. O'rta asrlar tarixi (O'zbekiston tarixi). T.:2007 y 68-b

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
VOLUME-2, ISSUE-1**

Sharik ibn Shayhulmahriy boshchiligida qo'zg'olon sodir bo'ladi. Sharik ibn Shayhulmahriy arablardan bo'lib Buxoroda yashagan va jangovar kishi bo'lgan. U shia oqimiga e'tiqod qilgan. Aholini abbosiylarga qarshi davat etib, xalifa payg'ambar avlodidan bo'lishi kerak deb hisoblagan³. Bu qo'zg'olon Ziyod ibn Solih tomonidan bostirilgan

Abu muslim haqida tushuncham

Abu muslim al-xurosoniy- forsdan chiqqan krizmatik lider va mohir strateg sifatida maydonga chiqdi. Uni abbosiylar oilasi xurosonda ummaviylarga qarshi kuchlarni tashkil etish va safarbar etish uchun yuborga.

Tashviqot va ramzlar haqida

Abu Muslim qora bayroq ko'tarib abbosiylarni qo'llab-quvvatlagan. Qo'zg'olon haqida gap borganda quyidagilar Xurosonda boshlanishi – qo'zg'olon 747-yilda xurosonda boshlanib bu viloyat abbosiylar qo'llab-quvvatlashining markaziga aylandi Tez kengayishi- abu muslimning qo'shinlari forslar arablar va boshqa guruhlardan tashkil topgan bo'lib ular ummaviylarning bir necha qo'shinlarini tez-tez mag'lubiyatga uchratib imperiyaning yuragiga siljiy boshladi. Zab janngi- 750- yilda iroq yaqinidagi zab daryosi yonida hal qiluvchi jangda ummaviylar qo'shinlari tor-mor keltirildi. So'nggi ummaviy xalifasi Marvon II o'ldirilib ummaviylar hukmronligi sharqda nihoyasiga yetdi.

Natijalari haqida quyidagi xulosaga keldim

Ummaviylar tugatilishi- ummaviylar oilasining ko'chilik a'zolari o'ldirildi. Biroq ulardan biri Abdurahmon1 Ispaniyaga qochib ketdi va u yerda Qurtuba amirligini tashkil etdi⁴.

Abu Muslimning taqdiri- qo'g'olondagi muhim roli va xizmatlariga qaramay Abu Muslim Abosiy hukmdorlar bilan kelishmovchilikka tushib qoldi va 755- yilda xalifa al-Mansur tomonidan u haddan tashqari kuchli bo'lib ketdi degan xavotir bilan qatl etilgani tarixda ko'rsatilgan va o'rganilgan.

Muqanna va Oq kiyimlilar qo'zg'oloni haqida ma'lumotlar;

³ Muhammad Narshaxiy. Buxoro tarixi.T.:1993. 59-b

⁴ The history of the Abbasid Revolution L.: 2010. P-236

Muqanna asl ismi Hoshim Ibn Hakim VIII asrda yashagan fors mutaffakiri va diniy lideridir Al-Muqanna o'zining shaxsiyati va diniy ta'limotlari bilan ko'plab izdoshlarga ega bo'lgan. U forslar oilasidan bo'lib islomning dastlabki davrida yetishib kelgan. Muqanna qo'zg'oloni shuningdek Muqanna inqilobi yoki Oq kiyimlilar isyoni deb ham ataladi. 769-783-yillarda Xuroson viloyatida sodir bo'lgan. Bu qo'zg'olon al-Muqanna o'zini payg'ambar deb e'lon qilgan va uning ta'limotlari atrofida ijtimoiy to'dalarga yoqib qolgan⁵.

Qo'zg'olon sabablari;

Muqanna o'zini messiyaning inkarnatsiyasi deb e'lon qiladi. U shuni aytdiki u keldi chunki o'z zamonidagi ijtimoiy va diniy adolatsizliklarga qarshi kurashish va xalqni qutqarish uchun. Bu g'oya ko'plab insonlarni ayniqsa dindan norozi bo'lganlarni va ijtimoiy adolatsizlikka duchor bo'lganlarni o'ziga jalb etdi.

Ijtimoiy va iqtisodiy norozilik

Ummaviylar davlati 661-750-yillarda hukmronlik qilgan. Ular ko'plab fors va arab bo'lmagan musulmonlarni kamsitishga sabab bo'lgan. Ayniqsa forslar va shialar ummaviylar tomonidan ezilgan va oyoqosti qilingan. Ularning iqtisodiy holati og'ir bo'lgan va bu ko'plab norozilik kelib chiqishiga sabab bo'lgan.

Muqanna ta'siri;

Muqanna va uning diniy ta'limotlari odamlarni birlashtirgan bu yerda jamoaviy harakatlarni keltirib chiqargan. U o'zining harakatlari bilan qo'zg'olonni kuchaytirib Oq kiyimlilar tarafdorlarni to'plashni boshladi.

Qo'zg'olonni boshlanishi;

Muqanna qo'zg'oloni Xurosonda boshlangan va al-Muqanna o'z tarafdorlarini bir joyga to'plab ummaviylarga qarshi kurashni boshlashgan. U o'zining hukmronligi ostida adolat va tenglikka asoslangan yangi jamiyat qurishni va'da qildi. Oq kiyimlilar qo'zg'oloni bir necha yil davom etdi va 783-yilda Ummaviylar hukmronligi tomonidan bostirildi. 783-yilda xalifalik qo'shinlari Muqanna va uning tarafdorlarini Samarqand yaqinidagi oxirgi istehkomda qamal qilishgan. Qamal qattiq bo'lgani uchun Muqanna o'z

⁵ F.Sultonov, F.Bozorboyev. O'rta asrlar tarixi (O'zbekiston tarixi). T.:2007 y 76-b

tarafdorlari bilan birga o'zini o'ldirishga majbur bo'lgan. Muqannaning qo'zg'oloni xalifalik hukmronligiga qarshi mahalliy qarshilik va norozilikni ifoda etdi. Garchi qo'zgo'lon bostirilgan bo'lsa ham u xalqning ozodlik va mustaqillikka intilishini kuchaytirib keying davrlardagi qarshi harakatlarni kuchaytirishga sababchi bo'ldi⁶.

Xulosa qilib shuni aytish kerakki Abu Muslim qo'zg'olonida Abu Muslim ummaviylarno o'rniga abbosiylar hukmronligini boshlanishiga ko'maklashadi va qo'zg'olon ko'tarishiga sabab bo'ladi. Endi ikkinchi qo'zg'olon haqida gapiradigan bo'lsam al-Muqanna yoki oq kiyimlilar qo'zg'oloni hisoblanadi. Bu qo'zg'olon ham ummaviylarga qarshi ko'tariladi. Muqanna musulmon bo'lmaydi va u o'zini payg'ambar deb e'lon qiladi. Bundan tashqari u atrofdagi insonlarni o'ziga jalb qilib; diniy ta'limot bera boshlaydi. Shundan so'ng ko'p sonli aholi Muqanna tarafiga o'tib ketadi.

Endi qo'zg'olonning natijalariga to'xtaladigan bo'lsak Muqanna qo'zg'oloni qisman ijobiy tomonga o'zgaradi. Sababi Muqanna ilojsizlikdan qamal ostida qolib o'zini va tafdorlarini o'ldiradi. Buning asosiy natijasi Muqana vafot etgandan keyin qo'zg'olon bostirilsada lekin xalq qo'zg'oloni ba'zida ummaviylarga qarshi qo'zg'olon ko'taradi. Ya'ni shundan keyin xalq notinch bo'lib qoladi. Abu Muslim qo'zg'oloni natijasiga keladigan bo'lsam bu ijobiy tarafga buriladi. Chunki Abu Muslim harakatidan so'ng Ummaviylar hukumatdan ag'dariladi. Shundan so'ng hokimiyatga yangi sulola vakillari Abbosiylar keladi/ bu qo'zg'olondan keyin xalq ozodlikka chiqadi. Bundan tashqari bu qo'zg'olonning salbiy ta'rafi shundaki Abbosiylar tomonidan Abu Muslim o'ldiriladi. Ikkita qo'zg'olonni ham taqqoslasam ikki qahramon xalq uchun hokimiyat uchun mardlarcha kurashishadi va oxirida qisman bo'lsa ham ijobiy natijalarga erishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. F.Sultonov, F.Bozorboyev. O'rta asrlar tarixi (O'zbekiston tarixi). T.:2007
2. Muhammad Narshaxiy. Buxoro tarixi.T.:1993.
3. The history of the Abbasid Revolution L.: 2010.

⁶ Muhammad Narshaxiy. Buxoro tarixi.T.:1993. 62-b

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
VOLUME-2, ISSUE-1**

4. Xayrullayev, U. (2024). THE IDEA THAT MADE THE OTTOMAN STATE GREAT (RED APPLE II). *Modern Science and Research*, 3(2), 1071–1073. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/29533>
5. Xayrullayev, U. (2024). BRIEFLY ABOUT THE "RED APPLE" MYTHOLOGY OF THE TURKS. *Modern Science and Research*, 3(1), 568–572. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/28329>
6. Umidjon, X. (2024). Literacy and Information Exchange in the Ancient East and West. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 4(3), 179–183. Retrieved from <http://www.inovatus.es/index.php/ejine/article/view/2698>
- 7.
8. Umidjon, X. (2023). 1918-1939-yillarda Polshaning ichki siyosatidagi o'zgarishlar. *Центр Научных Публикаций (buxdu.Uz)*, 42(42). извлечено от https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/10963
9. Umidjon Xayrullayev. (2024). THE POSITION OF CENTRAL ASIAN GOVERNORSHIPS DURING THE PERIOD OF THE TURKISH KHANATE AND THE ARAB INVASION. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13958464>
10. Xayrullayev Umidjon Fayzullo o'g'li. (2024). LEGITIMACY OF RULERSHIP IN THE STATE OF CENTRAL ASIA AND IRAN IN ANCIENT TIMES AND THE EARLY MIDDLE AGES. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14222295>
11. Xayrullayev, U. (2024). EFTALLAR DAVLATI VA TURK XOQONLIGIDA HUKMDORLIK LEGITIMATSIYASI. *Modern Science and Research*, 3(12), 843–851. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/58469>
8. BIRINCHI RADIO EHTIYOTLAR TARIXIDAN. (2024). *MEDICINE, PEDAGOGY AND TECHNOLOGY: THEORY AND PRACTICE*, 2(4), 657–663. <https://universalpublishings.com/index.php/mpttp/article/view/5240>
12. Xayrullayev, U. (2024). TURK XOQONLIGI VA ARABLAR BOSQINI DAVRIDA O'RTA OSIYO HOKIMLIKLARINING MAVQEYI. *Modern Science and Research*, 3(12), 339–343. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/58055>
13. Xayrullayev Umidjon. (2024). RELIGIOUS AND THREATS IN MEDIASPACE. МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА, 2(5), 593–595. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11311154>

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
VOLUME-2, ISSUE-1**

14. Ilniyazovich, S. F. (2023). RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING TARIXI FANINI O'QITISHDAGI AHAMIYATI.
15. Ilniyoz o'g'li, S. F. (2023). ETNOGRAFIK TADQIQOTLARDA QORAQALPOQ XALQINING YORITILISHI.
16. Ilniyazovich, S. F. (2024). The Formation of Preliminary Knowledge about the People of Karakalpak. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 4(3), 149-155.
17. Sayfutdinov, F. (2024). BUXORO AMIRLIGINING QURILISH TARIXI: MADANIY VA ARXITEKTURA TARAQQIYOTI MEROSI. *Modern Science and Research*, 3(12), 852-858.
18. Sayfutdinov Feruz Ilniyoz o'g'li. (2023). XX ASR 2-YARMI XXI ASR BOSHLARI ZARAFSHON VOHASIDA ETNOSLARARO MUNOSABATLAR. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 3(9), 1–5. Retrieved from <https://sciencebox.uz/index.php/ajed/article/view/7941>
19. Sayfutdinov, F. (2024). ILLUMINATION OF THE SPIRITUAL LIFE OF THE KARAKALPAK PEOPLE IN RESEARCH. *Journal of Universal Science Research*, 2(5), 441–452. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/universal-scientific-research/article/view/34891>
20. Sayfutdinov, F. (2024). MANG'IT AMIRLARI DAVRIDA BUXORO AMIRLIGI ME'MORCHILIK SOHASI RIVOJI. *Modern Science and Research*, 3(10), 620–629. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/45335>
21. Ilniyazovich, S. F. (2024). Historiography of Various Expeditions and their Results in the Regions Inhabited by Karakalpaks in the First Half of the 20th Century. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 4(9), 159-165.
22. Sayfutdinov Feruz Ilniyoz o'g'li. (2023). XIX ASRDA XONLIKLARNING O'ZARO SAVDO MUNOSABATLARI. *JOURNAL OF SCIENCE, RESEARCH AND TEACHING*, 2(8), 111–114. Retrieved from <http://jsrt.innovascience.uz/index.php/jsrt/article/view/284>
23. Sayfutdinov, F. (2023). ILLUMINATION OF KARAKALPAK PEOPLE IN ETHNOGRAPHIC STUDIES. *Modern Science and Research*, 2(12), 910–917. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/27281>
24. Sayfutdinov, F. (2024). HISTORIOGRAPHY OF INFORMATION ABOUT THE POPULATION OF THE ZARAFSHAN OASIS. (20TH

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
VOLUME-2, ISSUE-1**

- CENTURY). *Modern Science and Research*, 3(2), 911–914. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/29503>
25. Sayfutdinov, F. (2024). ETHNIC COMPOSITION OF THE ZARAFSHAN OASIS (2ND HALF OF THE 20TH CENTURY). *Modern Science and Research*, 3(1), 577–581. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/28335>
26. Sayfutdinov Feruz Ilniyozovich, . (2023). LAND OWNERSHIP RELATIONS BASED ON THE NATIONAL ECONOMY OF KARAKALPAK. *International Journal Of Literature And Languages*, 3(11), 20–27. <https://doi.org/10.37547/ijll/Volume03Issue11-04>
27. Sayfutdinov Feruz Ilniyozovich, . (2023). STUDY OF THE KARAKALPAK PEOPLE IN ETHNOLOGICAL SCIENTIFIC WORKS HISTORY . *International Journal Of History And Political Sciences*, 3(12), 61–68. <https://doi.org/10.37547/ijhps/Volume03Issue12-11>
28. Sayfutdinov, F. (2023). ANALYSIS OF DATA ON LAND OWNERSHIP AND LIVESTOCK FARMING OF KARAKALPAKS. *Modern Science and Research*, 2(10), 650–657. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/25727>
29. Sayfutdinov Feruz Ilniyazovich, . (2023). USING GIS SOFTWARE AND THE IMPORTANCE OF DIGITAL HISTORY IN THE STUDY OF HISTORY . *International Journal Of History And Political Sciences*, 3(10), 31–33. <https://doi.org/10.37547/ijhps/Volume03Issue10-06>
30. Sayfutdinov, F. (2023). THE IMPORTANCE OF DIGITAL TECHNOLOGY IN TEACHING HISTORY. *Modern Science and Research*, 2(10), 719–723. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/24678>
31. Ilniyoz o'g'li, S. F. (2023). XIX ASRDA XONLIKLARNING O'ZARO SAVDO MUNOSABATLARI. *JOURNAL OF SCIENCE, RESEARCH AND TEACHING*, 2 (8), 111–114.
32. Ilniyoz o'g'li, S. F. (2023). ETNOGRAFIK TADQIQOTLARDA QORAQALPOQ XALQINING YORITILISHI.
33. Rahmonova, S., Xayrullayev, U., & Sayfutdinov, F. . (2025). “ОММАВИЙ МАДАНИЯТ”НИНГ МОҲИЯТИ, ТАРИХИЙ ИЛДИЗИ, ХАРАКТЕРИ ВА РИВОЖЛАНИШ БОСҚИЧЛАРИ. *Modern Science and Research*, 4(1), 479–488. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/61669>

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
VOLUME-2, ISSUE-1**

34. Xayrullayev , U., Sayfutdinov , F., & Rahmonova , S. (2025). SHAYBONIYLAR DAVLATI VA USMONLI TURKLAR DAVLATI O'RTASIDAGI DASTLABKI ALOQALAR TAVSIFI. *Modern Science and Research*, 4(1), 147–154. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/60142>

